

lek. Leszek Blicharz

**Wpływ kolonizacji skóry i błony śluzowej przedsionka nosa
przez *Staphylococcus aureus*
na przebieg kliniczny atopowego zapalenia skóry u dorosłych**

**Rozprawa na stopień doktora nauk medycznych i nauk o zdrowiu
w dyscyplinie nauki medyczne**

Promotor: dr hab. n. med. Zbigniew Samochocki

Promotor pomocniczy: dr hab. n. med. i n. o zdr. Joanna Czuwara

Katedra i Klinika Dermatologiczna Warszawskiego Uniwersytetu Medycznego

Kierownik Kliniki: prof. dr hab. n. med. Lidia Rudnicka

**Obrona rozprawy doktorskiej przed Radą Dyscypliny Nauk Medycznych
Warszawskiego Uniwersytetu Medycznego**

Warszawa 2020

Leszek Blicharz

3585250

Dr hab. n. med. Joanna Czuwara

SPECJALISTA DERMATOLOG

UEMS DERMATOPATOLOG

NPWE 5197943

4737679

Dr hab. med.
Zbigniew SAMOCHOCKI
Specjalista
dermatolog-alerolog
tel +48 604 325 665

STRESZCZENIE W JĘZYKU POLSKIM

Założenia i cel pracy

Zaburzenia mikrobiomu skóry stanowią istotny czynnik w patogenezie atopowego zapalenia skóry (AZS). Doniesienia literatury wskazują, że nadmierna ekspansja *Staphylococcus* spp., a w szczególności *S. aureus* (SA) wpływa na ciężkość przebiegu klinicznego wyprysku atopowego. Dotychczasowe badania opierały się w przeważającej mierze na analizie izolatów z aktywnych zmian skórnych. Wpływ kolonizacji skóry pozornie niezmienionej oraz przedsionka nosa przez SA na nasilenie objawów AZS nie został jednoznacznie określony. W literaturze brak jest także kompleksowych doniesień oceniających związek pomiędzy ciężkością przebiegu klinicznego AZS a kolonizacją omawianych mikronisz przez gronkowce koagulazoujemne (*ang. coagulase-negative staphylococci*, CoNS) oraz zdolnością do wytwarzania biofilmu przez obecne w ich obrębie szczepy SA.

Stąd też celem pracy było określenie wpływu kolonizacji skóry zmienionej chorobowo, pozornie niezmienionej oraz przedsionka nosa przez *Staphylococcus* spp. na przebieg kliniczny AZS poprzez:

1. Ocenę kolonizacji skóry zmienionej chorobowo, pozornie niezmienionej i przedsionka nosa przez *S. aureus* i gronkowce koagulazoujemne;
2. Ocenę zdolności do wytwarzania biofilmu przez szczepy *S. aureus* kolonizujące wymienione mikronisze;
3. Korelację uzyskanych wyników z wybranymi parametrami klinicznymi oraz immunologicznymi pacjentów z grupy badanej.

Materiały i metody

Badaniami objęto łącznie 63 dorosłych chorych na AZS w okresie czynnych zmian skórnych podzielonych na 3 grupy, liczące odpowiednio 33, 56 oraz 63 osoby. Wszyscy spełniali kryteria Hanifina i Rajki. Pacjenci zostali poddani badaniu podmiotowemu i przedmiotowemu. Nasilenie choroby oceniono wg skali SCORAD, natomiast rozległość zmian skórnych w trakcie roku poprzedzającego udział w badaniu wg reguły dziewiątek Wallace'a. W celu określenia częstości i nasilenia kolonizacji skóry zmienionej chorobowo, skóry pozornie niezmienionej i przedsionka nosa przez SA oraz częstości nosicielstwa CoNS w wymienionych mikroniszach pobrano wymazy, które następnie posiano na podłoże Chapmana. Do identyfikacji odmiennych morfologicznie kolonii bakteryjnych wykorzystano spektrometrię mas. Następnie metodą półilościową oceniono nasilenie kolonizacji

analizowanych mikronisz przez *SA*, a zdolność do wytwarzania przez nie biofilmu - metodą płytek titracyjnych. Dodatkowo określono stężenie całkowitej IgE w surowicy metodą immunoenzymatyczną. Grupę kontrolną stanowiło 36 zdrowych osób dobranych stosownie do płci i wieku grupy badanej. Wyniki badań bakteriologicznych skorelowano z parametrami klinicznymi oraz stężeniem całkowitej IgE przy użyciu stosownych metod statystycznych.

Wyniki

Ad. 1. Ocena kolonizacji skóry zmienionej chorobowo, pozornie niezmienionej i przedsionka nosa przez *S. aureus* i gronkowce koagulazoujemne.

Częstość nosicielstwa *SA* na skórze zmienionej chorobowo i pozornie niezmienionej w grupie badanej wyniosła odpowiednio 79,4% (50/63) oraz 61,9% (39/63), $p < 0,0314$. Odsetek kolonizacji skóry w grupie kontrolnej wyniósł 5,6% (2/36; $p < 0,0001$). Wykazano statystycznie istotne różnice pomiędzy średnim nasileniem kolonizacji skóry zmienionej chorobowo, skóry pozornie niezmienionej oraz skóry osób z grupy badanej (odpowiednio $2,063 \pm 1,242$; $1,222 \pm 1,183$; oraz $0,111 \pm 0,464$, $p < 0,0001$). Zaobserwowano korelację pomiędzy nasileniem kolonizacji skóry zmienionej chorobowo i pozornie niezmienionej ($\rho = 0,533$; $p < 0,0001$). Częstość i nasilenie kolonizacji skóry zmienionej chorobowo i pozornie niezmienionej była wyższa u mężczyzn niż u kobiet (częstość kolonizacji – odpowiednio 89,2% vs 65,4%, $p < 0,0292$ oraz 83,7% vs 57,7%, $p < 0,0316$; nasilenie kolonizacji – odpowiednio $2,401 \pm 1,033$ vs $1,598 \pm 1,212$ oraz $1,486 \pm 1,216$ vs $0,846 \pm 1,046$, $p < 0,05$).

Kolonizację przedsionka nosa przez *SA* stwierdzono u 69,8% (44/63) pacjentów. Średnie nasilenie kolonizacji tej mikroniszy wynosiło $1,4444 \pm 1,1883$. Stwierdzono istotne różnice w częstości i nasileniu kolonizacji przedsionka nosa przez *SA* pomiędzy grupą badaną i grupą kontrolną (częstość i nasilenie kolonizacji w grupie kontrolnej – odpowiednio 13,9% (5/36) oraz $0,3611 \pm 0,9607$, $p < 0,0001$). Wykazano statystycznie istotnie wyższą częstość kolonizacji przedsionka nosa przez *SA* u mężczyzn (81,1% vs 53,8%, $p < 0,027$). Stwierdzono korelację pomiędzy nasileniem kolonizacji przedsionka nosa oraz zarówno skóry zmienionej chorobowo ($\rho = 0,332$, $p < 0,008$) jak i pozornie niezmienionej ($\rho = 0,357$, $p < 0,004$) przez *SA*.

W grupie badanej CoNS izolowano odpowiednio w 50% (25/50), 59% (23/39) oraz 53,5% (23/43) posiewów ze skóry zmienionej chorobowo, pozornie niezmienionej i przedsionka nosa, w których wykazano obecność *SA* ($p > 0,05$). Odsetek kolonizacji skóry i przedsionka nosa w grupie kontrolnej wynosił odpowiednio 100% (2/2) oraz 0% (0/5).

Do najczęściej izolowanych gatunków CoNS należały *S. epidermidis* (skóra zmieniona chorobowo – 28% posiewów; skóra pozornie niezmienniona – 46,2% posiewów, przedsionek nosa – 51,2% posiewów) oraz *S. haemolyticus* (skóra zmieniona chorobowo – 12% posiewów; skóra pozornie niezmienniona – 10,3% posiewów, przedsionek nosa – 0% posiewów). W grupie kontrolnej izolowano jedynie *S. epidermidis*.

Ad. 2. Ocena zdolności do wytwarzania biofilmu przez szczepy *S. aureus* kolonizujące wymienione mikronisze.

Zdolność do wytwarzania biofilmu przez szczepy *SA* wyizolowane z przedsionka nosa, skóry zmienionej chorobowo i pozornie niezmiennionej wykazano odpowiednio u 76,3% (29/38); 79,1% (34/43), $p > 0,05$; oraz 48,5% (16/33), $p < 0,03$. Wśród wyżej wymienionych wysoką zdolność do produkcji biofilmu wykazano odpowiednio u 86,2% (25/29); 64,7% (22/34); oraz 68,8% (11/16) izolatów, $p > 0,05$). Wykazano korelację pomiędzy zdolnością do produkcji biofilmu *in vitro* przez szczepy wyizolowane z przedsionka nosa i skóry pozornie niezmiennionej ($\rho = 0,428$, $p < 0,04$) oraz pomiędzy szczepami wyizolowanymi ze skóry zmienionej chorobowo i pozornie niezmiennionej ($\rho = 0,521$, $p < 0,003$).

Ad. 3. Korelacja uzyskanych wyników z wybranymi parametrami klinicznymi oraz immunologicznymi pacjentów z grupy badanej.

Wykazano dodatnią korelację pomiędzy nasileniem kolonizacji wszystkich analizowanych mikronisz przez *SA* a rozległością zmian skórnych i nasileniem wydrapań (przedsionek nosa – $\rho = 0,312$, $p < 0,02$; $\rho = 0,285$, $p < 0,0444$; skóra zmieniona chorobowo – $\rho = 0,42$, $p < 0,0007$; $\rho = 0,693$, $p < 0,00001$; skóra pozornie niezmienniona – $\rho = 0,488$, $p < 0,0001$; $\rho = 0,441$, $p < 0,02$). Ponadto stwierdzono pozytywną korelację pomiędzy nasileniem kolonizacji skóry zmienionej chorobowo i pozornie niezmiennionej przez *SA* oraz total SCORAD ($\rho = 0,506$, $p < 0,0001$; $\rho = 0,412$, $p < 0,0008$), objective SCORAD ($\rho = 0,503$, $p < 0,0001$; $\rho = 0,476$, $p < 0,0001$), nasileniem zmian skórnych ($\rho = 0,442$, $p < 0,0002$; $\rho = 0,377$, $p < 0,002$), rumieniem ($\rho = 0,380$, $p < 0,003$; $\rho = 0,346$, $p < 0,006$) i obrzękiem/grudkami ($\rho = 0,382$, $p < 0,003$; $\rho = 0,263$, $p < 0,04$). Dodatkowo nasilenie kolonizacji skóry zmienionej chorobowo przez *SA* pozytywnie korelowało z sączeniem/strupami ($\rho = 0,267$, $p < 0,04$), subiektywnymi odczuciami pacjenta ($\rho = 0,217$, $p < 0,05$) oraz nasileniem zaburzeń snu ($\rho = 0,294$, $p < 0,02$), natomiast skóry pozornie niezmiennionej – z nasileniem suchości skóry ($\rho = 0,362$, $p < 0,003$).

Surowicze stężenie całkowitej IgE pozytywnie korelowało z nasileniem kolonizacji skóry zmienionej chorobowo, skóry pozornie niezmienionej i przedsionka nosa przez *SA* (odpowiednio $\rho = 0,402$, $p < 0,002$; $\rho = 0,403$, $p < 0,002$; oraz $\rho = 0,287$, $p < 0,03$). Średnie wartości surowiczego stężenia całkowitej IgE były istotnie niższe u pacjentów, u których w obrębie skóry zmienionej chorobowo, skóry pozornie niezmienionej i przedsionka nosa wykazano współistnienie *SA* z CoNS niż u pacjentów skolonizowanych jedynie przez *SA* (odpowiednio: $1164,66 \pm 1010,36$ vs $1762,99 \pm 1059,15$, $p < 0,0213$; $1166,9 \pm 1006,4$ vs $2152,7 \pm 759,2$, $p < 0,0063$; 1022 ± 1100 vs $1925 \pm 880,8$, $p < 0,0044$).

Kolonizacja przedsionka nosa przez szczepy *SA* wykazujące zdolność do produkcji biofilmu była związana z wyższymi średnimi wartościami total SCORAD ($51,64 \pm 17,39$ vs $39,86 \pm 10,70$, $p < 0,03$), objective SCORAD ($42,33 \pm 14,88$ vs $28,19 \pm 7,57$, $p < 0,0008$), rozległości zmian skórnych ($42,69 \pm 32,50\%$ vs $14,56 \pm 8,69\%$, $p < 0,02$), suchości skóry ($1,76 \pm 0,79$ vs $0,67 \pm 0,87$, $p < 0,004$) oraz największej rozległości zmian skórnych w trakcie zaostrzeń ($63,93 \pm 33,87\%$ vs $35,89 \pm 30,95\%$, $p < 0,03$). Obecność szczepów *SA* produkujących biofilm na skórze zmienionej chorobowo była związana z wyższą średnią rozległością zmian skórnych w okresie stabilnym ($1,6 \pm 2,13\%$ vs $5,7 \pm 3,72\%$, $p < 0,004$).

Wnioski:

1. Dominacja mikrobioty nie tylko skóry zmienionej chorobowo i pozornie niezmienionej, ale i przedsionka nosa przez szczepy *S. aureus* wykazujące wysoką zdolność do produkcji biofilmu jest cechą charakterystyczną dorosłych chorych na AZS;
2. Błona śluzowa przedsionka nosa stanowi prawdopodobnie istotny rezerwuar *S. aureus* kolonizującego skórę zmienioną chorobowo oraz pozornie niezmienioną;
3. Zdolność do produkcji biofilmu przez szczepy *S. aureus* kolonizujące przedsionek nosa wydaje się stanowić istotny czynnik warunkujący rozsiew tego patogenu na skórę;
4. Nasilona kolonizacja przedsionka nosa, skóry zmienionej chorobowo i pozornie niezmienionej przez *S. aureus* oraz produkcja biofilmu przez ten patogen należą do czynników prowokujących ciężki przebieg kliniczny AZS manifestujący się rozległymi zmianami skórnymi, silnym świądem i wysokimi wartościami stężenia całkowitej IgE;
5. Obecność gronkowców koagulazoujemnych w mikroniszach skolonizowanych przez *S. aureus* wydaje się korzystnie wpływać na status immunologiczny pacjentów z AZS poprzez hamowanie odpowiedzi Th2-zależnej nasilanej przez ten patogen;
6. Postępowanie profilaktyczne i terapeutyczne dotyczące eradykacji *S. aureus* w obrębie skóry u pacjentów z AZS powinno zostać rozszerzone na przedsionek nosa.